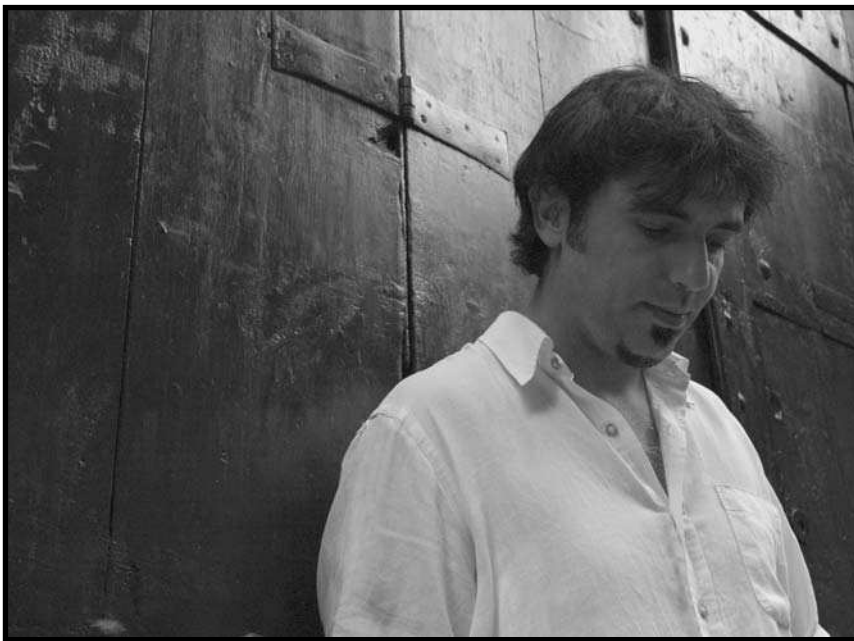

CARLES DÉNIA

Qüestió d'equilibri

Josep Vicent Frechina

EDUARDO CATINI

L'estreta franja on conflueixen el folk –apropiació i relectura moderna dels repertoris tradicionals– i les músiques de tradició oral més genuïnes –aquelles que, tot i la seua inevitable «contaminació», han aconseguit sobreviure més o menys alienes a les servituds del mercat de consum–, comença a poblar-se amb propostes que combinen una alta volada artística amb una creixent repercussió social, especialment al País Valencià. Si primer eren Josep Aparicio Apa i Pep Gimeno Botifarra qui s'hi instal·laven buscant eixamplar les vores de l'àmbit folklòric on s'havia desenvolupat bona part de la seua trajectòria anterior, ara ha estat Carles Dénia qui ha fet l'itinerari invers: venint de fora d'aquest àmbit –guitarrista de jazz, cantaor flamenc–, hi ha buscat una ubicació fronterera per poder entrar-hi i eixir-ne al seu aire, acostant-se de vegades als codis tradicionals fins tocar-los amb la punteta dels dits o allunyant-se'n per buscar solucions musicals de major llibertat expressiva.

Que un intèrpret amb bones qualitats vocals compagine flamenc i cant valencià tradicional no és cap novetat. Ja ho feren alguns dels millors cantaors històrics: la Sabatereta, el Ceguet de Marjales, el Xiquet de Pedralba o el Xiquet de Paterna, deixaren bones mostres del seu talent interpretatiu en tots dos gèneres als diversos discos de pissarra que enregistraren el primer terç del segle XX.

La veu de Carles Dénia és, certament, d'incontrovertible filiació flamenca: robusta, esmolada, lleugerament rugosa, amb una tensió i un dramatisme ben administrats, precisa en la col·locació i sense la més mínima vacilació afinatòria ni al final dels terços més exigents. Una veu que combina tècnica i emotivitat, àgil i neta en el fraseig, poderosa en l'entonació, sumptuosa en el timbre. I una veu que, amb la seua rotunda expressivitat, esdevé el millor aval per a la nova mirada que ens proposa al cançoner valencià tradicional, materialitzada al disc Tan alta com va la lluna (Comboi Records, 2008) i par-

cialment deutora de la seua formació musical prèvia desenvolupada en els àmbits del jazz i del flamenc.

Tu has estat guitarrista de jazz, cantaor flamenc i cantaor de cant tradicional valencià. Com es dona aquesta evolució?

Fa molts anys que em dedique professionalment a la guitarra de jazz; el que passa és que l'interès pel cant ve també de molt lluny. Vaig començar a interessar-me pel flamenc farà uns quinze anys. Després, vaig coincidir amb Amadeu Vidal, que estava a Urbàlia Rurana, en una escoleta de música de Gandia i alguna volta parlàrem sobre el cant d'estil. A mi em va cridar l'atenció i li vaig demanar que em passara música i que em guiara una mica en com trobar bones fonts. Des d'aleshores ja no he parat de buscar i d'escoltar. Quan finalment m'he llançat a cantar, havia passat ja molt de temps de preparació, de reflexió i de maduració...

La teua formació com a cantaor ha estat autodidacta...

Completament: primer escoltant discos i després començant a treballar en companyies de molts llocs, amb gent molt preparada. Vaig tindre la sort de posar-me a treballar molt prompte com a cantaor en el món del ball i allí t'ensenyes molt.

Quines diferències veus en la vocalitat del flamenc i del cant tradicional valencià?

Hi ha punts molt comuns, tant en la melismació com en el desenvolupament musical dels dos gèneres. Però també hi ha diferències molt grans. Jo m'he de mentalitzar

cada volta quan he de cantar flamenc i quan he de fer cant d'estil. Al flamenc, la qüestió rítmica té més importància. El cant d'estil també té un ritme intern però en el flamenc, el compàs es transcendental. A banda, el flamenc es canta més a terra, les *apoggiatures* són més exagerades, hi ha un altre sabor també...

Si mires la forma de cantar dels fandangos de Huelva –i, en general, dels fandangos a compàs– comprovaràs que la col·locació dels melismes i els sons de la veu són molt semblants als del cant d'estil, sobretot si la comparació es fa amb els discos de pissarra de flamenc i de cant d'estil de principis de segle XX. La seua semblança és tan gran que arriba a cridar l'atenció. Jo crec que les diferències es produeixen sobretot després: el flamenc ha evolucionat moltíssim al llarg del segle i més encara amb l'aparició de Camarón. El cant d'estil també ha evolucionat, però d'una manera distinta i això n'ha augmentat les diferències.

En els àmbits del jazz i del flamenc et mous molt proper a l'ortodòxia. En canvi, quan t'acostes a la música tradicional valenciana ho fas amb una mentalitat més innovadora...

Uf! Jo ací no estaria molt d'acord. Això de la innovació no ho tinc tan clar. Jo el que faig és una interpretació personal... Jo ni sóc Evaristo, ni sóc llaurador... jo sóc altra història. Jo tinc un bagatge musical i la meua interpretació ha de passar irremeiablement per ací. Jo no em considere innovador per a res: el que faig és intentar trobar un equilibri, intentar ser coherent i donar la meua visió partint, si pot ser, de les primeres fonts que hi ha del gènere. Vull ser molt respectuós amb el que s'ha fet i, abans d'introduir qualsevol canvi o variació, ho pense molt i ho rumie molt...

No em referia tant a la teua faceta com a cantaor, sinó a les teues aportacions com a músic. És cert que la teua forma de cantar té un caràcter on es reconeix l'empremta dels cantaors

històrics, però l'embolcall instrumental amb què t'acompanyes fuig bastant dels cànons tradicionals.

Això sí. Si haguera de situar-me amb la meua forma de cantar ho faria més en el sector tradicional que en cap altre, tant en el cant d'estil com en el flamenc.

Raons i arguments per defensar el purisme o la innovació hi ha tots els que vulgues, però jo pense que el més important és l'equilibri entre tradició i evolució. El cant ha evolucionat molt per si mateix al llarg dels anys i no veig que hi siga necessària cap intervenció sobre aquesta tradició –que ja té molta saó per a posar-se ara a inventar coses.

En canvi, en la qüestió de l'acompanyament i de l'orquestració sí que hi ha molt de terreny per a treballar. La guitarra del cant d'estil, per exemple, té unes possibilitats que encara no s'han treballat gens. La tècnica de la guitarra s'ha desenvolupat d'una forma brutal, en tots els aspectes, i seria una llàstima no aplicar això a l'acompanyament del cant d'estil. Aquí sí que hi hauria que innovar molt.

En alguns temes –l'u i dos, per exemple– l'acompanyament es belluga sense abandonar massa el solc tradicional, però al final hi ha un desenvolupament instrumental més agosarat. Sembla com si vullgueres obrir una porta de cara al futur.

Sí hi ha una mena de coda que fa unes variacions sobre la melodia principal. Com et deia jo vull ser respectuós i coherent, però alhora donar també la meua visió. Per això juguem així amb la melodia. Passa el mateix amb les lletres: podem fer-les noves, però han de tindre una certa coherència amb la tradició. Jo crec que s'ha de mirar cap enrere amb molt de respecte.

Un dels aspectes que més has treballat és l'harmònic... Fins i tot en algun cas variant-ne lleugerament la seua arquitectura. A la «Malaguenya de Barxeta», avances la modulació a escala major un compàs...

Jo m'he fixat molt en el flamenc per fer aquestes coses. En com ha evolucionat el flamenc els últims cent anys. I he intentat ajustar-me una mica als criteris d'evolució

LLUÍS LLAISSERA

que ha tingut aquesta música, que ha estat sempre tan viva, i adaptar-los a la música tradicional valenciana i al cant d'estil. En la malaguenya, l'he rearmonitzada d'una manera més rica, he posat acords de pas, hi ha influències també una miqueta jazzístiques –sense passar-me'n... En fi, per ací van els tirs.

Es curiós, en aquest sentit, que el grup que t'acompanya el conformen músics procedents del jazz, del flamenc i de la música tradicional valenciana, com si vullgueres fer una síntesi de tots els teus valors musicals...

Clar! Això dels músics m'ho he pensat molt, perquè tenia una idea molt clara del que volia i buscava un resultat concret. Em va costar molt de temps decidir-ho, però al final crec que ho he encertat i estic contentíssim. Buscava gent de confiança personal i, a més, que m'agradara molt el que feia.

Una aportació important ha estat la de la teua germana Eva...

Sí. Ella ha fet algunes lletres del disc i després dóna molta frescor al grup perquè alleuja les parts cantades: té un altre color de veu, refresca el repertori i quan cantem junts, li dóna un sabor molt especial a les cançons.

Sobre quins criteris han seleccionat el repertori? Hi ha una gran abundància de fandangos i cap jota, per exemple. També estranya una mica l'absència de les albaes, quan toques tots els pals del cant d'estil.

Sí, falten les albaes, però perquè ja no cabien més coses. Però bé: hi ha més discos per fer i hi haurà temps per a tocar tots aquests altres gèneres. Ara mateix ja tinc repertori treballat per a un segon disc amb el «Boleró de Castelló», la «Corroquina de Morella», jotes, fandangos, seguidilles... i segurament albaes també. El que passa és que encara ara no sé com enfocar les albaes... Estic molt de temps treballant-les però no trobe la manera de fer-les amb una instrumentació distinta a la tradicional que em convinga.

Al disc hi ha un únic tema propi, «D'una nit d'estiu», que és com una petita suite...

A mi m'agradaria en cada disc posar almenys una coseta meua perquè m'abellix a voltes fantasejar amb la música i tindre un espai una miqueta més gran per a la creativitat. En aquest cas he fet... un *batiburrillo*: sobre el ritme d'una jota panadera –d'aquestes que s'interpreten pe-

gant colps de mà damunt la taula– he anat posant variacions sobre interludis de fandango, melodies que busquen els registres folklòrics... És una fantasia, ni més, ni menys. Una cançó que busca guardar un sabor concret amb cites de melodies tradicionals.

El disc ha tingut molt bona rebuda. Mentre, però, el flamenc no el deixes de banda. Has publicat amb John Fillmore, dins del projecte Compasión, el disc *Salmuera*. Colabores també amb els Spice Berberechos...

Al contrari! En faig més que mai. Em refresca i em serveix d'inspiració. Pense que així els dos estils es retroalimenten. Participo amb els Spice Berberechos des de fa uns mesos: ara aniré amb ells a Albània i enregistrem un disc properament. És un projecte molt atractiu amb músics molt interessants. En fi: són coses que et vénen i vas fent. Totes són enriquidores i et fan créixer com a músic.

I un nou disc en solitari de flamenc, te'l plantejges per un futur més o menys immediat?

Sí. Tinc bastant clar el concepte però no sé amb quins músics l'enregistraré. Encara queda una mica de feina, coses per replantejar-se... Ja veurem com ho fem.

DISCOGRAFIA

Carles Dénia i la Nova Rimaire, *Tan alta com va la lluna*, Comboi Records, 2008.

Altres

Big Band Koninklijk Conservatorium, *Big band*, KC, 1999.

Carlos Dénia & Uli Glaszman Duo, *Ten strings for Bill Evans*, Edition Musikat, 2002.

International Dance Theatre, *Wanderers From Rajasthan*, Cobra Records, 2004.

Carlos Dénia, *Cante errante*, NLDisco, 2006.

Compasión, *Salmuera*, OAP Records, 2009